

MAKARENKO SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA EMLÉKEZÜNK

R. I. HMELJUK,
az Odesszai K. D. Usinszkij Tanárképző Főiskola
Neveléstudományi Tanszékének tanszékvezető tanára

A. Sz. Makarenko pedagógiai örökségének alkalmazása az együttműködés pedagógiájának fejlesztésében

Napjainkban, amikor a tanár—diák viszonyban lévő együttműködés az egész iskolarendszert érintő demokratizálódási folyamat alapelvevé válik, igen nehéz A. Sz. Makarenko pedagógiai rendszerének jelentőségét értékelni. Minden gyermek nevelhetőségébe vetett határtalan hit, személyiségjegyeinek tanulmányozása iránti szükségesség, a közösséghez, a tanár—diák viszonyban rejlő kapcsolat, a tudományág különböző funkciói korántsem ölelik fel ama kérdéskört, amelyet Makarenko kísérletei során célul tűzött és valósított meg.

Kiinduló alaptételül A. Sz. Makarenko a diákkal szembeni minél nagyobb követelménytámasztás és személyisége iránti minél nagyobb tisztelet elvét tette. A makarenkói elv forrása az ember iránti túlzott figyelemben, az emberi személyiség kibontakoztatásának — korábban alig képzelhető — korlátlan lehetőségében vetett hitben keresendő, amely a 20-as évek elején jellemezte társadalmukat. Ez a fajta személyiségkibontakoztatás az emberi tehetség feltárásának fejlesztése igazi termőtalajt jelentettek az új pedagógia számára. A. Sz. Makarenko a személyiség új magatartásmódszerének megteremtésére törekedett. Éppen ez a fajta magatartási viszonyrendszer jelentette számára a nevelés igazi tárgyát. Ő fejtette ki azt a tételt, hogy a viszonykapcsolatok képezik a pedagógiai kutatómunka tárgyát. A gyermeknek a nevelő részéről történő irányítása különböző kapcsolatok szervezésének rendszerét tételezi fel. Ebben rejlik a nevelésnek mint tudatos folyamatnak az egyik funkciója, amely formálja az új ember személyiségének tulajdonságait. Feltétlenül meg kell szervezni ezeket a viszonyokat a gyermekközösségek egész életében, amelyek meghatározott élethelyzetbe hoznának minden egyes iskolásgyereket, ösztönöznék a közösség javára végzett aktív tevékenységre, a szocialista közösség normáinak és szabályainak betartására.

A. Sz. Makarenko nevéhez fűződik „a nevelő közösség” kifejezés, amely ma általánosan elismert a szocialista pedagógiában. A. Sz. Makarenko a nevelő közösség olyan aspektusait vizsgálta, mint a külső és belső kapcsolatok egysége, a közösség viszonya az elemi kollektívához, a közösségen belüli viszonyok típusai, a közösség szervezeti felépítése, annak hagyományai, stílusa és viselkedése. A nevelő kollektíva életébe be-

iktatott valamennyi, a szocialista társadalomra jellemző tipikus tevékenységi formát. Ma rendkívül aktuális jelentősége van a kollektíva átalakításáról vallott elgondolásainak. A közösség a pedagógusok nevelőhatásának tárgyából alakul át a magánélet megszervezésének, a személyiség erkölcsi-eszmei alakításának aktívan cselekvő szubjektumává.

Az együttműködés fő pedagógiai elveinek egyike a növendékek egyéni adottságainak figyelembevétele. A. Sz. Makarenko írta: „Az egyik legveszélyesebb momentum még sokáig az emberek különféleségétől való félelem lesz, mert nem vagyunk képesek felépíteni annak különböző hatású elemeiből az egységes egészet. Ezért megbélyegezni valamennyit egyetlen számmal, az embert egy állandó sablonba beszorítani, az emberi típusok egy szűk sorozatát nevelni — ez könnyebb dolognak tűnik, mint a differenciált nevelés.” [1]

Avagy hasonlóan: „Korunkhoz méltó szervezési feladat csak olyan módszer létrehozása lehet, amely közösségi és egyéni lévén, ugyanakkor lehetőséget ad minden egyes személyiségnek, hogy fejlessze képességeit, megőrizze egyéniségét.” [1]

A. Sz. Makarenko növendékeiről csodálatos, sokoldalú, hatékony és alapos ismeretet formált, mindegyiket úgy ismerte, „mint a tenyerét”. Éppen A. M. Gorkij emelte ki A. Sz. Makarenko e rendkívüli képességét, amikor a következőket írta: „Ő, vitathatatlanul, tehetséges pedagógus. A gyermekkolóniában lakók valóban szeretik, és úgy beszélnek róla, mintha ők maguk teremtették volna.” [2]

Maga A. Sz. Makarenko e tulajdonságát pedagógiai tapintatnak nevezte, ez alatt azt a képességét értette, amely első pillantásra külső jegyek, az arckifejezések megfoghatatlan grimaszai alapján, a hang, a járás és még több ilyen-olyan megnyilvánulásból a személyiség legfontosabb megnyilatkozásait ki tudta találni, és képes volt meghatározni. Kiemelendő továbbá, hogy A. Sz. Makarenko minden növendékéből azt az értéket törekedett kiemelni, amellyel az kollektíváját gazdagíthatja, és személyisége ezen oldalának továbbfejlesztését különös figyelemmel kísérte. A növendékek tanulmányozása és személyiségük iránti figyelem — ez A. Sz. Makarenko állandó és szilárd irányvonala. Az ilyen jellegű tanulmányozás programját a „A nevelési folyamat szervezésének módszeréről” című munkájában fogalmazta meg. A „Nevelők munkája” című fejezetben a következőket írta: „a nevelőnek minden növendéke életét és jellemvonásait, törekvéseit, kétségeit, gyöngeségeit és erőnyeit ismernie kell.” [3]

A kiváló, megismételhetetlen emberek nevelése során, akiknek jelleme, képességei különbözőek, A. Sz. Makarenko előtt nyilvánvaló volt, hogy: a nevelés általános programjában „ez az egyénre szabott korrekció” különösen összetett probléma. Így az „úgynevezett törés hasznának és kárának”, az emberi személyiség átalakításának és tökéletesítésének kérdését tárgyalva arról ír, hogy „milyen törekeny és finom a pedagógus előtt álló egyénre szabott nevelés feladata.” [4]

IRODALOM

[1] A. Sz. Makarenko: Művei 5. kötet 466—467. o.

[2] A. M. Gorkij: Összes műve 17. kötet 166. o.

[3] A. Sz. Makarenko: Művei 5. kötet 89. o.

[4] U.: 475. o.